

Список використаних джерел

1. Братченко С. Л. Межличностный диалог и его основные атрибуты // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии / Под ред. Д. А. Леонтьева, В. Г. Щур. – М.: Смысл, 1997. – С.201–222.
2. Галицких Е. О. Диалог в образовании как способ становления толерантности: Учебно–методическое пособие. – М.: Академический проект, 2004. – 240 с.
3. Роджерс К., Фрейберг Д. Свобода учиться. – М.: Смысл, 2002. – 527 с.
4. Сериков В. В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем. – М., 1999. – 272 с.

References

1. Bratchenko S. L. Mezhlchnostnyj dialog i ego osnovnye atributy // Psihologija s chelovecheskim licom: gumanisticheskaja perspektiva v postsovetskij psihologii / Pod red. D. A. Leont'eva, V. G. Shhur. – M.: Smysl, 1997. – S.201–222.
2. Galickih E. O. Dialog v obrazovanii kak sposob stanovlenija tolerantnosti: Uchebno–metodicheskoe posobie. – M.: Akademicheskij projekt, 2004. – 240 s.
3. Rodzhers K., Frejberg D. Svoboda učit'sja. – M.: Smysl, 2002. – 527 s.
4. Serikov V. V. Obrazovanie i lichnost'. Teorija i praktika proektirovanija pedagogicheskikh sistem. – M., 1999. – 272 s.

Zubchenko L. V., teacher–methodologist ZOSH I–III stages №10 Brovary (Ukraine, Brovary), Ljusti@ukr.net

Philosophy of Education and dialogical context of the development of the educational process

Specified, that motion from general to concrete, when a social context is constantly engaged in the process of cognition, enables adequately, in the river–bed of system approach, to define leading logic of development of education and upbringing. The necessity of pluralism of paradigms is grounded at development of the new going near the article of philosophy of education philosophy of education, values, social development, pedagogical paradigm.

Keywords: philosophy of education, values, social development, pedagogical paradigm.

Зубченко Л. В., учитель–методист ЗОШ I–III ступеней №10 г. Бровары (Украина, Бровары), Ljusti@ukr.net

Философия образования и диалогический контекст развития учебного процесса

Отмечается, что движение от общего к частному, когда в процесс познания постоянно привлекается социальный контекст, дает возможность адекватно, в русле системного подхода, определить ведущую логику развития образования и воспитания. Обосновывается необходимость плюрализма парадигм при разработке новых подходов к предмету образования.

Ключевые слова: философия образования, ценности, социальное развитие, педагогическая парадигма.

***

УДК 101.37

Коновальчук В. І., кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології, Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників (Україна, Черкаси), stas2424@mail.ru

ПРОБЛЕМА ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ У ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Досліджено проблему творчого потенціалу людини у системі філософії освіти. Філософський аналіз потенціалу людини актуальний тим, що здатний дати концептуальне знання про людські сили і якості, на сучасному рівні їх пізнання і визначити стратегічні напрямки реалізації. Філософське вчення про творчий потенціал людини є центральною ланкою у системі антропології і має важливе значення для подальшого розвитку цілісних знань про людину. Традиційно потенціал людини розглядається як її потреби і здібності, які є внутрішньою частиною її буття і її інтегральними якостями. Зважаючи на вихідне значення поняття «потенціал» – сила, можливість, запаси, – доцільним є використання методології Живої Етики, яка представляє собою синтез філософських і природничо–наукових уявлень про світ і людину. Згідно Живій

Етиці, основу творчого потенціалу складає психічна енергія, яка обумовлює духовно–моральний і креативний потенціал свідомості і активно впливає на всі аспекти соціального буття особистості.

Ключові слова: потенціал, творчий потенціал, потреби, здібності, психічна енергія, духовність.

Проблеми і протиріччя сучасності, що актуалізують проблему збереження світу вимагають осмислення на основі пошуку нових підходів, принципів, зміни поглядів, перегляду сутності низки понять, зміни цінностей сучасної цивілізації, культивування виключно раціональних орієнтирів технічного та технологічного прогресу людства, що визначало ХХ століття не лише виявило свою неспроможність у вирішенні глобальних проблем, а і екологічна криза, яка створює реальну загрозу виживанню людства. Фрагментарне мислення, на засадах Ньютонівсько–Картезіанської парадигми призвело до технократичного розуміння зв'язків природи та людини, загострення антагонізму між розщепленою сутністю єдиного світу. Процеси глобалізації та уніфікації у світі супроводжуються «цивілізаційними розломами» [1], визначило епоху бифуркацій. Виключення антропоного принципу, протистояння детермінізму та функціональної доцільності показало, що зовнішня причинність, примусовість неминуче веде до розпаду структур, до хаосу і до загибелі Всесвіту. У низці досліджень існування та розвитку цивілізації ставиться в пряму залежність від наявності у сучасної людини творчого потенціалу. Американський психолог К. Р. Роджерс висловив переконання, що «розплатою за відсутність творчості буде не лише погане пристосування індивіда і групова напруженість, але і повне знищення всіх народів» [2, с. 164].

Причина необхідності теоретичної рефлексії творчого потенціалу особистості у системі філософії освіти зумовлюється тим фактом, що саме у просторі освіти відображаються всі процеси макросвіту, зокрема, суперечності сучасного людства, спричиняючи кризову динаміку освітнього процесу. Разом із цим, саме через системне осмислення сутності феномену творчого потенціалу особистості, виявляється можливість розвитку його засобами освіти та перспектива узгодження і гармонізації мікро– та макросвіту.

Метою статті є філософська рефлексія сутності феномену творчого потенціалу на основі аналізу традиційних підходів у системі філософії, психології та методології вчення Живої Етики.

Проблема потенціалу людини належить до числа провідних філософських проблем із неминущою актуальністю, постановка та вирішення якої у руслі філософського знання має значний вплив на історію пізнання, пробудження і реалізацію творчої сутності людини. Останнім часом відбувається переосмислення проблеми потенціалу людини, формується низка ідей, які носять плідний в методологічному плані характер і здатні поглибити наявні уявлення, зокрема: ідея космогенезу людини і «всеоживленості» космосу (В. Казначеев, В. Налімов); концепція індивідуальної «ноосфери» людини, ідея полісистемності природи людини; ідея потенційного як належного і його єдності із сушим, яка дозволяє розуміння людини як співтворця і розуму природи (О. Субетто); ідея потенції людини як вироблених ходом її історії як космобіопсихосоціокультурного створіння (Ю. Волков, В. Полікарпов); проблеми духовності

та духовного потенціалу особистості (О. Субетто, С. Анісімов, М. Каган, М. Мамардашвілі, та інші); ідея потенційного як універсального, необмеженого, сутнісного в можливостях людини (О. Краєва, В. Табаков). По-новому побачити проблему здібностей дозволяють дослідження в області психології загальних здібностей (В. Дружинін, В. Шадріков). У зарубіжних дослідженнях впливовими у вирішенні проблем потенціалу людини є екзистенційно-герменевтичний підхід і феноменологічний метод (Х. Г. Гадамер, Е. Гуссерль, Ж. П. Сартр, М. Хайдеггер та інші), психоаналітичні ідеї (З. Фрейд, К. Юнг, Е. Фромм), концепції, які розглядають знання та інтелект як основу духовного життя (К. Поппер, Д. Гелбрейт, Т. Кун, А. Тоффлер та інші). Багато західних авторів приділяють увагу проблемі потреб людини в рамках своїх теорій (А. Маслоу, Е. Фромм, Д. Гелбрейт, А. Печчеї та інші). Найбільш поширеним є розподіл потреб на природні і надбіологічні і розгляд їх як відокремлених та роз'єднаних.

У дослідженнях О. Краєвої цілісний потенціал людини представлений як діалектична єдність сутнісних сил: потреби і здібності – інтегральних складових потенціалу людини. Виявлена дослідницею двоспектність потреби і здібності: потреба споживання і творення, здібність споживання і творення дозволила поглибити і принципово змінити погляд на потребу і здібності людини на основі тотожності. Потреба постає як внутрішній момент здібності, а здібності – як внутрішній момент потреби. У потребі розкривається її діяльна якість. У здібності – її самопокладання через задоволення однієї і виникнення іншої потреби [3].

Специфіка системної організації здібностей і потреб людини як основа цілісного бачення їх співвідношення дослідження І. Беляєва [4]. Автор розглядає здібності і потреби людини і їх співвідношення в природно-органічному, соціально-особистісному і духовно-душевному аспектах. Вагомим внеском у розробку проблеми нашого дослідження є виявлення системного механізму становлення індивідуального цілісності людини, що являє собою єдність поперемінно діючих парціальних механізмів, еволюційно-інволюційного і біфуркаційного.

Стан розробленості проблеми і процес її переосмислення вимагають системного філософського аналізу творчого потенціалу людини.

Ключове значення в проблематиці потенціалу людини має проблема співвідношення потреби і здібності. Розробка цієї проблеми розкриває механізм дії та формування потенціалу людини, витоків і механізм формування та активності особистості. Ця проблема має два ключових аспекти: визначення функцій тієї й іншої сили в цьому співвідношенні і визначення закономірностей цієї взаємодії та їх співвідношення з закономірностями становлення та розвитку особистості.

Е. Фромм представляє ситуацію таким чином: «Справа в тому, що людське існування настільки суперечливе, що його можна описувати тільки за допомогою протилежних категорій, які в кінцевому рахунку зводяться до основної біологічної дихотомії між інстинктами, яких людині бракує, і самосвідомістю, якої буває надмірно. Екзистенційний конфлікт людини створює певні психічні потреби, які у всіх людей однакові. Кожна людина змушена долати свій страх, свою ізольованість у світі, свою безпорадність і занедбаність і шукати нових форм зв'язку зі світом, в якому

вона хоче знайти безпеку і спокій. Я визначаю ці психічні потреби як «екзистенційні потреби», оскільки їх причини криються в умовах людського існування ... Різні способи задоволення екзистенційних потреб проявляються в таких пристрастях, як любов, ніжність, прагнення до справедливості, незалежності та правди, в ненависті, садизмі, мазохізмі, деструктивності, нарцисизмі. Я називаю їх пристрастями, укоріненими у характері, або просто людськими пристрастями, оскільки вони в сукупності складають характер людини (особистість)» [5, с. 196–197]. Таким чином, внутрішня суперечливість особистості постає у Фромма подібно до психоаналізу як конфлікт між інстинктами і самосвідомістю, а також – як взаємодія екзистенційних потреб і способів їх задоволення. Про взаємодію потреби і здібності, про їх функції в системі особистості безпосередньо мови не ведеться, хоча Е. Фромм розглядає творчу потребу і творчу здібність (потреба і здібність дії, події) як провідні для особистості, досліджує спонукальні сили людини.

Концепція особистості, запропонована З. Фрейдом лягла в основу досліджень людини, у яких потреби відокремлювалися від здібностей, від діяльності і розглядалися як ірраціональний чуттєвий потяг. У пошуках причин тих явищ, які відбуваються із особистістю, дослідники, як правило, звертаються виключно до потреби, а сутність потреби вбачають в інстинктивних потягах. Це пов'язано з тим, що для економічного суспільства характерним є культивування споживчих потреб і редукція творчих потреб і здібностей. Ця закономірність неминуче позначилася і на уявленні про особистість в науці. Мета і сутність буття людини – вільна свідомо діяльність – перетворена в цих умовах в працю як засіб існування і задоволення споживчих потреб. Звідси – ефект «біологізації» як в бутті людини, так і в концепціях людини, особистості, які відображають це буття, прояснюють і механізм дії цієї закономірності і закабалення особистості споживчими потребами. Фетишизовані, містифіковані ці потреби самі починають здійснювати репресивний вплив на особистість. Як продукт пригнічення, редукції універсальних творчих можливостей людини, споживчі чуттєві потяги в свою чергу не дають їм розвиватися і все більше закріпачують індивідів процесом праці. Більш того, в західній літературі визнано, що потреби індивіда економічного суспільства не є по суті потребами самої особистості. Потреби значною мірою нав'язуються їй з боку виробництва: рекламою, навіюванням, фетишизацією, маніпуляцією свідомістю [6, с. 236]. Таким чином, розширюється спектр споживацьких потреб індивіда в поєднанні із односторонньою діяльнісною функцією його в суспільстві, що не приносить дійсної свободи особистості, і навіть навпаки, – впливає на її розвиток. Особистість опиняється під невротичним пресом в пошуку якогось сублимаційного виходу для своїх змістовних проявів, оскільки природна для неї потреба в універсальній самореалізації, самоздійсненні в діяльності постійно пригнічується необхідністю забезпечити своє існування або задовольняти свої потреби, які нескінченно розширюються, завдяки розвитку виробництва, часто є надуманими, неприродними, чи то й просто нездоровими. У психоаналізі все це визнали результатом пригнічення інстинктів. Однак, очевидно, що сутність відчуження людини є значно глибшою, аніж через пригнічення сексуальних інстинктів, на яке звернув увагу З. Фрейд [7].

Проблема виявлення сутнісних характеристик потенціалу людини із необхідністю виводить до вирішення проблеми духовного потенціалу особистості, визначення духовності, а також, проблеми потреби і здібності як складових культури особистості, розвитку та саморозвитку особистості. Все вищевикладене визначає ту важливу методологічну роль, яку може і повинен зіграти філософський аналіз проблеми творчого потенціалу у вирішенні проблеми людини в сучасному світі. У цьому зв'язку особливе значення має інтеграція різних світоглядних підходів, їх доповнюваність і «взаємотолерантність».

Перш з все необхідно зупинитися на проблематиці потенціалу, яка розгортається в рамках людинознавства як загальної теорії людини, і без якої постановка проблеми потенціалу була б неповною. Якщо філософія формулює основні положення щодо потреб або здібностей, здійснює концептуальне і методологічне осмислення проблеми потенціалу людини, то загальна теорія людини розгортає його конкретно-змістовний аналіз. Історико-філософський досвід осмислення потенціалу людини дозволяє визначити семантичний континуум його тлумачення на основі протиріч, які склали проблему потенціалу: природне-духовне, матеріальне-ідеальне, біологічне-соціальне. Певне розуміння сутності потенціалу людини тісно переплітається із показниками зовнішнього і внутрішнього, суб'єктивного і об'єктивного, суб'єктного та об'єктного змісту в потенціалі людини. Означений спектр проявляється не лише у перебігу загально філософських роздумів про природу пізнавальної діяльності людини, але і безпосередньо при розробці категорій потреби і здібності. Поступово в ході філософського осмислення потреби і здібності людини окреслилася проблема індивідуальної особистісної специфіки. Вона полягає насамперед у визначенні характеристик, властивих потенціалу людини на відміну від інших живих організмів та інших систем, що мають подібні прояви. Панування тенденції розглядати потребу як загальну категорію в сучасній науковій літературі досить поширене, навіть автори, які бачать в потребі специфічне соціальне утворення фактично не визначають її сутності і мало відрізняють від суті взаємодії з середовищем всіх живих організмів.

Одне з центральних місць проблема здібностей і проблема потреб займає у психології, що визначено самим характером предмета психології. Сучасні психологічні підходи до розуміння особистості ґрунтуються на визнанні особливої інтегруючої ролі потреб і здібностей особистості. Усі психічні утворення об'єднуються, таким чином, в групи: ті, які виступають як збудники поведінки – потреби, і ті, які складають виконавчу підсистему особистості – здібності. До числа ключових проблем, які вирішує психологічна наука в процесі дослідження потенціалу людини, слід віднести наступні. Це, по-перше, проблема природи потенціалу людини. Саме у вирішенні цього питання психологи розходяться в трактуванні потреби і здібності. Проблема потенціалу в психології, також як і сама ця наука, що вийшла з надр природознавства, несе на собі значною мірою відбиток фізіологічного, біологічного підходу, що накладає відбиток на дослідження та інтерпретацію проблем у психології. Це пов'язано також із тим, що феномен людського потенціалу настільки багатогранний, що представляє

величезний інтерес для цілого ряду наук, в тому числі і природних – фізіології, генетики та інших. Безперечно, їхні дані в цій галузі необхідні, але проблема полягає в тому, що деякі напрямки цих наук претендують на те, щоб замінити собою психологічне вчення про потреби і здібності. Проблема складу потенціалу передбачає вирішення питання про одиниці або модули сформованих потреб і здібностей. Певні дані в цій області психологія має. Однак вони не утворили ще системного уявлення про склад потенціалу.

Слід зазначити, що поняттями «потенціал», «потенція», «потенційний» позначаються подібні процеси в природі та житті людини. Потенціал (від лат. *Potentia* – сила, можливість) – тлумачиться як фізичне поняття, що характеризує величину потенційної енергії в певній точці простору (фіз., тех.). У переносному значенні – сукупність засобів, умов, необхідних для ведення, підтримки, збереження чого-небудь [8].

Категорія «потенція» має давню традицію. У філософії Арістотеля «проблема матерії і форми найтіснішим чином переплетена з проблемою можливості і дійсності (потенції та акту). Матерія завжди представляє можливість тієї чи іншої речі, але дійсністю остання стає лише в результаті активної, ціленаправленої дії форми. Як природна, так і людська сфера підпорядкована цій безупинній взаємодії можливості і дійсності. І тут доречно згадати, що філософія основоположника томізму Фоми Аквінського сповідує аристотелівську традицію в погляді на світ. Тому поняття «потенція» має важливе значення в томізмі. В якості потенції, чистої можливості буття розглядається матерія сама по собі. Вона не володіє дійсним буттям. Справжньою дійсністю є бог, чистий акт. Поняття «потенція», таким чином, має в даному випадку дуже місткий зміст і носить загальний характер. Мислителі різних філософських течій схильні використовувати поняття «потенціал», «потенція» як загальні філософські категорії. Таким чином, потенціал людини виявився вплетеним у загальну універсальну «потенційність» світу. Можливості людини здійснюються, стають дійсністю у взаємозв'язку з універсальними можливостями світу, які виявляють значний вплив на характер потенціалу людини. Разом із тим очевидний і той факт, що мислителі минулого, виходячи з ідеї творення світу, значною мірою генералізували на універсальну «потенційність» світу ті характеристики, які властиві потенціалу людини.

Синтезом філософських і природничо-наукових уявлень про світ і людину є вчення Живой Етики [9]. Згідно із переконанням авторів Живой Етики, головним фактором життєдіяльності та еволюції індивіда і соціуму (як і всієї природи) є його енергообмін із навколишнім середовищем. Ключова роль у процесах енергоінформаційного взаємодії живих систем із Космосом належить психічній енергії. Психічна енергія вважається одним з основних факторів, що обумовлюють духовно-моральний і креативний потенціал свідомості і активно впливають на всі аспекти соціального буття. Слід зазначити, що ідея енергообміну як основи еволюції живих систем висловлювалася в науці і філософії ще до появи вчення Живой Етики. Як відзначали В. Казначеев і Е. Спірін [10], вже до початку XIX століття було експериментально встановлено, що живі організми здатні вилловлювати з Космосу електромагнітні потоки і переробляти їх енергію, в першу чергу в процесі

фотосинтезу, на що звернув увагу ще Тімірязєв. Про взаємодію живих організмів із космічними енергіями писав у своїх роботах і А. Чижевський. Дослідником був сформульований закон квантитативно–компенсаторної функції біосфери [11].

У давніх міфологічних та релігійно–філософських уявленнях цей космопланетарний енергообмін отримав віддзеркалення в ідеї вседності Природи і людини, як її частини. У вченні Агні Йоги уявлення про енергообмін як головний фактор еволюції мають системний і аргументований характер. На думку авторів Живої Етики, оволодіння людством високим (у порівнянні з іншими видами живих істот) рівнем психічної енергії тим самим накладає на нього і особливу місію щодо природного світу, що виявляється в необхідності позитивного, еволюційного застосування цієї сили. Найважливіша місія людства, на думку авторів Агні Йоги, полягає саме в здійсненні гармонійного енергообміну з Космосом і продукуванні позитивного, еволюційного типу психічної енергії, що сприяє еволюції світобудови: «... людство є акумулятором і трансмутатором високої енергії, яку ми домовилися називати психічною. Значення людства в тому, щоб трансмутувати у свідомості цю енергію і шляхом ієрархії спрямовувати її у вищі сфери» [9, с. 296].

Таким чином, творці Живої Етики підкреслюють масштабну місію людства щодо всієї планети, яка передбачає і відповідну, гідну розумних істот ступінь відповідальності соціуму за характер його діяльності на планеті. Невиконання людиною її найважливішою творчої місії, тим паче, неправильне, інволюційне використання нею потенціалу психічної енергії (у разі її застосування для досягнення егоїстичних і антидуховних цілей) здатне принести шкоду в глобальному масштабі. Екологічна рівновага на планеті може бути відновленою лише за умови усвідомлення суспільством взаємозв'язку між культурою його творчого потенціалу і станом навколишнього середовища.

Потенціал кожного індивіда має бути реалізований в його творчій активності, – залежно від рівня духовно–морального розвитку людини або в руйнівній, або в творчій формах її поведінки. Але щоб звернути потенціал на культурні, творчі завдання, його потрібно належним чином виховати, звернувши свідомість людей до творчості, а не до руйнування.

Список використаних джерел

1. Скотна Н. Особа в розколотій цивілізації: освіта, світогляд, дії. – Львів: Українські технології, 2005. – 384 с.
2. Роджерс К. Творчество как усиление себя // Вопр. психол. – 1990. – №1. – С.164–168.
3. Краева О. Л. Диалектика потенциала человека: Монография. – М.; Н. Новгород: Нижегород. гос. с.–х. академия, 1999. – 192 с.
4. Беляев И. А. Целостность человека в аспекте взаимосвязи его способностей и потребностей: монография / И. А. Беляев. – Оренбург: ОГИМ, 2011. – 360 с. – <http://elibrary.ru/item.asp?id=18513947>
5. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. – М.: Республика, 1994.
6. Гэлбрейт Д. К. Жизнь в наше время: Воспоминания. – М.: Прогресс, 1986.
7. Фрейд З. Введение в психоанализ: Лекции. – М.: Наука, 1989. – 455 с.
8. Толковый словарь русского языка / Под ред. Д. Н. Ушакова. – М.: Гос. ин-т «Сов. энцикл.», ОГИЗ; Гос. изд-во иностр. и нац. слов, 1935–1940. – (4 т.).
9. Агни Йога: Живая Этика. В 5–ти томах (комментарии, приложение, глоссарий). – Москва, 2004.

10. Казначеев В. П., Спирин Е. А. Космопланетарный феномен человека: проблемы комплексного изучения. – Новосибирск: Наука, 1991.

11. Чижевский А. Л. Земное эхо солнечных бурь. – М., 1976.

References

1. Skotna N. Osoba v rozkolotij civilizaciji: osvita, svitogljad, dii'. – L'viv: Ukrain's'ki tehnologii', 2005. – 384 s.
2. Rodzhers K. Tvorchestvo kak usilenie sebja // Vopr. psihol. – 1990. – №1. – S.164–168.
3. Kraeva O. L. Dialektika potenciala cheloveka: Monografija. – M.; N. Novgorod: Nizhegorod. gos. s.–h. akademija, 1999. – 192 s.
4. Beljaev I. A. Celostnost' cheloveka v aspekte vzaimosvjazi ego sposobnostej i potrebnostej: monografija / I. A. Beljaev. – Orenburg: OGIM, 2011. – 360 s. – <http://elibrary.ru/item.asp?id=18513947>
5. Fromm J. E. Anatomija chelovecheskoj destruktivnosti. – M.: Respublika, 1994.
6. Gjelbrejt D. K. Zhizn' v nashe vremja: Vospominanija. – M.: Progress, 1986.
7. Frejd Z. Vvedenie v psihoanaliz: Lekcii. – M.: Nauka, 1989. – 455 s.
8. Tolkovij slovar' russkogo jazyka / Pod red. D. N. Ushakova. – M.: Gos. in-t «Sov. jencikl.», OGIZ; Gos. izd-vo inostr. i nac. slov, 1935–1940. – (4 t.).
9. Agni Joga: Zhivaja Jetika. V 5–ti tomah (kommentarii, prilozhenie, glossarij). – Moskva, 2004.
10. Kaznacheev V. P., Spirin E. A. Kosmoplanetarnyj fenomen cheloveka: problemy kompleksnogo izuchenija. – Novosibirsk: Nauka, 1991.
11. Chizhevskij A. L. Zemnoe jeha solnechnyh bur'. – M., 1976.

Konovalchuk V. I., candidate of psychological science, associate professor, Psychology Department Chairperson of Cherkassy Regional Institute of Post–diploma Education for Pedagogical Workers (Ukraine, Cherkassy), stas2424@mail.ru

The problem of the creative potential of the person in philosophy of education

The paper deals with the investigation of personality's creative potential issue in the philosophy of education system. Philosophical analysis of person's potential is currently important because it can give conceptual knowledge about human power and qualities on the modern level of their cognition and determine strategic direction of implementation. Philosophic theory of creative potential is the central link in the system of anthropology and has a very important meaning for further development of holistic knowledge about a personality. Traditionally creative potential of the personality is considered as their needs and skills which are the part of person's inner existence and their integral qualities. Due to initial meaning of the notion «potential» as power, opportunities, resources, the usage of Living Ethics methodology is reasonable as the representation of synthesis of philosophic and nature–scientific ideas about the world and a man. As per Living Ethics, psychic energy is the basis for creative potential which defines and directs life activity of all the living creatures, determines spiritual–moral and creative potential of the mind and actively influences all the aspects of social being of the personality.

Keywords: potential, creative potential, needs, skills, psychic energy, spirituality.

Коновальчук В. И., кандидат психологических наук, доцент, заведующая кафедрой психологии, Черкасский областной институт последипломного образования педагогических работников (Украина, Черкассы), stas2424@mail.ru

Проблема творческого потенциала личности в философии образования

Исследовано проблему творческого потенциала человека в системе философии образования. Философский анализ потенциала человека актуален тем, что способен создать концептуальное знание о человеческих силах и качествах, на современном уровне их познания и определить стратегические направления реализации. Философское учение о творческом потенциале человека является центральным звеном в системе антропологии и имеет важное значение для дальнейшего развития целостных знаний о человеке. Традиционно потенциал человека рассматривается как его потребности и способности, которые являются внутренней частью его бытия и его интегральными качествами. Учитывая исходное значение понятия «потенциал» – сила, возможности, запасы, – целесообразным является использование методологии Живой Этики, которая представляет собой синтез философских и естественнонаучных представлений о мире и человеке. Согласно Живой Этике, основу творческого потенциала составляет психическая энергия, которая обуславливает духовно–нравственный и креативный потенциал сознания и активно влияет на все аспекты социального бытия личности.

Ключевые слова: потенциал, творческий потенциал, потребности, способности, психическая энергия, духовность.

* * *